

บทที่ 7

ทักษะการสรุปบทเรียน

ความหมาย

การสรุปบทเรียน สรุปเรื่อง หรือสรุปสัมพันธ์ (Closure) หมายถึงกระบวนการที่กระทำเมื่อสิ้นสุดการสอนบทเรียน หรือเนื้อหา และกิจกรรมตอนหนึ่งตอนใดหรือทั้งหมด โดยการสรุปแนวความคิดที่สำคัญ (Concepts) ประมวลเรื่องราวโดยสังเขปของบทเรียน และสรุปสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์เดิม และประสบการณ์ใหม่ของผู้เรียนเข้าด้วยกัน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจในตนเองว่าได้เกิดการเรียนรู้อย่างถูกต้องตรงตามจุดประสงค์แล้ว

มโนทัศน์และหลักการ

การประมวลเรื่องและกิจกรรมที่เรียนโดยสังเขป การชี้ให้เห็นแนวความคิดที่สำคัญ และโยงความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์เดิมและประสบการณ์ใหม่ให้กับผู้เรียน นับเป็นหลักการสรุปบทเรียนที่ดี

จุดมุ่งหมายของการสรุปบทเรียน

1. มุ่งให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในบทเรียนในลักษณะรวม ๆ และสัมพันธ์กัน
2. มุ่งให้ผู้เรียนรู้จักสรุปแนวความคิด ประเด็นสำคัญ และแง่คิดบางประการที่ได้จากการเรียนบทเรียน และการทำกิจกรรม
3. มุ่งให้ผู้เรียนรู้จักและสามารถสรุปสัมพันธ์ประสบการณ์ใหม่เข้ากับประสบการณ์เดิมของตน
4. มุ่งให้ผู้เรียนได้รู้จักทบทวนสรุปความรู้ที่เรียน เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าตนได้เกิดการเรียนรู้อย่างดีและถูกต้องแล้ว
5. มุ่งให้ผู้เรียนรู้จักและสามารถนำแนวความคิด หลักวิธีการ และข้อเสนอที่ดีมีประโยชน์ไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาต่อ และเพื่อการดำรงชีวิตที่ดีต่อไป
6. มุ่งให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
7. มุ่งให้ผู้เรียนได้แสดงออกด้วยการมีส่วนร่วมสรุปบทเรียน และแนวความคิดต่าง ๆ
8. มุ่งให้ผู้เรียนรู้จักการเรียนรู้ที่ถูกรื้ออย่างหนึ่ง นั่นก็คือการรับฟัง และแลกเปลี่ยนข้อสรุปความเห็นซึ่งกันและกันอย่างมีเหตุผล อันจะนำไปสู่การรู้จักทำงานเป็นหมู่คณะในเวลาต่อไปได้

9. มุ่งให้ผู้เรียนผู้สอนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน อันเนื่องจากมีโอกาสร่วมทำงานและร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนที่สำคัญ ๆ ทุกขั้นตอน

10. มุ่งให้กิจกรรมการเรียนการสอนครบกระบวนการตามหลักวิชา และมีบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี

เทคนิควิธีการสรุปบทเรียน

วิธีการสรุปบทเรียนมีองค์ประกอบที่สำคัญแบ่งเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

1. การประมวลเรื่องและกิจกรรมที่เรียนโดยสังเขป หมายถึงการสรุปรวบรวมเรื่องราวทั้งหมดของบทเรียนที่ได้เรียนไปแล้วในแต่ละตอน หรือทั้งหมดโดยสังเขป ทั้งนี้ก็เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้สร้างจินตนาการการเรียนรู้ในแบบบูรณาการ และสัมพันธ์ความคิดและเรื่องเข้าด้วยกัน

2. การสรุปและชี้ให้เห็นแนวความคิดที่สำคัญ หมายถึงขั้นตอนที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักสรุปแนวความคิดที่สำคัญจากบทเรียน และข้อเท็จจริงต่าง ๆ โดยผู้สอนเป็นผู้นำในการสรุปเป็นตัวอย่าง ต่อจากนั้นก็ทำการเร้าผู้เรียนให้รู้จักและสามารถสรุปแนวความคิดได้ด้วยตนเอง หรือร่วมกันในกลุ่มนักเรียนทำการสรุป อนึ่งการพัฒนาความคิดและสติปัญญาผู้เรียนด้วยการฝึกฝนให้รู้การสร้างแนวความคิดและหลักการที่สำคัญ (Concepts) จนกลายเป็น “มโนทัศน์และหลักการแห่งตน” (Self Concepts) ได้สำเร็จ นอกจากจะเป็นขั้นตอนและวิธีการเรียนที่ดีและมีคุณภาพแล้ว กระบวนการเรียนการสอนและบุคคลากรนั้นยังจะได้ชื่อว่ามุ่งสร้างและพัฒนากำลังคนที่มีคุณภาพ รู้จักมีแนวความคิดและหลักการในการเรียนรู้และการดำรงชีวิตที่ถูกต้องสมควรอีกด้วย

3. การผสมผสานสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์เดิมและประสบการณ์ใหม่ เป็นการสร้างการเรียนรู้และความรู้ที่ถูกต้อง เพื่อผู้เรียนจะได้เกิดความมั่นใจว่าตนเกิดการเรียนรู้ที่ถูกต้องครบถ้วนตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้ ทั้งเป็นการสร้างเสริมประสบการณ์ความสามารถ ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการนำไปใช้ในขั้นต่อไปด้วย

หลักการสรุปบทเรียน

1. ควรสรุปบทเรียนทุกครั้ง และทุกตอนที่การเรียนการสอนจบตอนหนึ่งตอนใดหรือทั้งหมดบทเรียน

2. ควรสรุปให้ครบและครอบคลุมองค์ประกอบของการเรียนการสอนนั้น ๆ ได้แก่ การประมวลเรื่องและกิจกรรมโดยสังเขป การสรุปแนวความคิดที่สำคัญ และการโยงความสัมพันธ์ประสบการณ์เดิมและประสบการณ์ใหม่เข้าด้วยกัน ฯลฯ

3. ควรพิจารณาสรุปบทเรียนในกรณีอื่น ๆ ที่มีใช้กิจกรรมการเรียนการสอนปกติ ซึ่งอาจกระทำโดยวิธีการอื่น เช่น การอภิปราย การรายงานกลุ่ม การฉายสไลด์ फिल्मสตริฟ ภาพยนตร์ การจัดสถานการณ์จำลอง การจัดทัศนศึกษา ฯลฯ ด้วยวิธีการที่เหมาะสมและสมควรเท่าที่จะทำได้แล้วแต่กรณี

4. ควรเป็นการสรุปหลาย ๆ แบบกล่าวคือ

4.1 ผู้สอนเป็นผู้สรุปทั้งหมด

4.2 ผู้สอนสรุปบางส่วนเป็นการนำการสรุป แล้วเร้าให้ผู้เรียนสรุปเป็นรายบุคคล

4.3 ผู้สอนเร้าให้ผู้เรียนช่วยกันสรุปเป็นกลุ่ม หรือทั้งชั้น

4.4 ผู้สอนและผู้เรียนช่วยกันสรุปตั้งแต่ต้นจนจบ

4.5 ผู้เรียนช่วยกันสรุปแล้วผู้สอนวิเคราะห์และสรุปเพิ่มเติมในส่วนยังขาดใจความ

สำคัญ

5. ควรมีการเชื่อมโยงข้อสรุปให้สอดคล้อง สัมพันธ์ และครอบคลุมตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ได้กำหนดเอาไว้ รวมทั้งเนื้อหา และประสบการณ์การเรียนรู้ด้วย

6. ควรมีการทดสอบและประเมินผลการสรุปบทเรียนเป็นครั้งคราว หรือตามสมควร เช่น โดยแบบทดสอบหลังการสรุป (Post test) ฯลฯ

กิจกรรม

1. กำหนดให้นักศึกษาทำการศึกษาแนวความคิดและหลักการ “การสรุปบทเรียน” แล้วเขียนแนว “มโนทัศน์และหลักการการสรุปบทเรียน” ในรูปของความเรียงที่กะทัดรัดมา 1 ข้อความ
.....
.....
.....
.....
.....

2. ให้นักศึกษาแสดงการสรุป “เทคนิควิธีการสรุปบทเรียน” แบบใดแบบหนึ่งพอเป็นสังเขป
.....
.....
.....
.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. กำหนดให้นักศึกษาเลือกเนื้อหาวิชาประวัติศาสตร์มา 1 ตอน แล้วดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้
- 3.1 ศึกษาเนื้อหาโดยละเอียด
  - 3.2 วางแผนเขียนบันทึกการสอน (โดยใช้เวลาสอนประมาณ 5-10 นาที)
  - 3.3 กำหนดแบบและวิธีการสรุปบทเรียนประกอบการสอน
  - 3.4 เตรียมสื่อประกอบการสอนและการฝึกทักษะนี้ (ถ้ามี)
  - 3.5 ลงมือฝึกทักษะที่หน้าชั้นเรียน หรือในห้องปฏิบัติการ
  - 3.6 ประเมินผลการฝึกทักษะจากเครื่องบันทึกภาพ/ จากเอกสารการนิเทศและประเมินผล
  - 3.7 ปรับปรุงข้อบกพร่องและลงมือฝึกทักษะนี้ซ้ำอีกครั้ง

แบบประเมินผลการฝึกทักษะการสรุปบทเรียน

ชื่อนักศึกษาผู้ฝึก.....รหัสประจำตัว.....

วิชาที่สอน.....เรื่องที่สอน .....

ชั้นที่ฝึก.....วันที่ฝึก.....เวลา.....

ลักษณะการฝึก/ ฝึกทักษะนี้เป็นครั้งที่ 1 2 3

อาจารย์ผู้สอน/ อาจารย์นิเทศก์/ นักศึกษาผู้วิจารณ์. . . . .

คำชี้แจง โปรดพิจารณาพฤติกรรมการฝึกทักษะการสรุปบทเรียนของนักศึกษา (ใช้สำหรับกรณีการประเมินผลตนเองด้วย) จากการบันทึกภาพไว้ หรือจากการฝึกทักษะที่หน้าชั้นเรียนจริง แล้วประเมินผลตามหัวข้อและเกณฑ์ต่อไปนี้ 1 - ใช้ไม่ได้ 2 - ต้องปรับปรุง 3 - พอใช้ 4 - ดี 5 - ดีมาก

ที่	หัวข้อ/ พฤติกรรมการสรุปทเรียน	เกณฑ์การพิจารณา				
		F	P-	P	G-	G
1.	วิธีการสรุปทเรียนน่าสนใจ	1	2	3	4	5
2.	นักเรียนตอบสนองด้วยความสนใจ/ มีความเข้าใจดี	1	2	3	4	5
3.	สรุปได้ครอบคลุมเนื้อหาและให้แนวความคิดที่สำคัญ	1	2	3	4	5
4.	มีการเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่ได้ดี	1	2	3	4	5
5.	บรรยายภาคดี	1	2	3	4	5
6.	ทักษะการสรุปทเรียนโดยผู้สอน	1	2	3	4	5
7.	ทักษะการสรุปทเรียนโดยผู้สอนและผู้เรียนร่วมกัน	1	2	3	4	5
6.	ทักษะการเร้าให้ผู้เรียนร่วมกันสรุปทเรียน	1	2	3	4	5
9.	มีการเตรียมการและมีความพร้อมในการสรุปทเรียน	1	2	3	4	5
10.	มีการประเมินผลเพื่อปรับปรุงข้อบกพร่องในการสรุปทเรียน	1	2	3	4	5

สรุปผลการสรุปทเรียน.....

.....

.....

.....

วิเคราะห์และประเมินพฤติกรรมกาฝึก (ข้อดีและข้อที่ควรแก้ไข):.....

.....

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ.....

.....

.....

ลงชื่อ..... ผู้ประเมินผลการฝึก